
ՀՈԳԵԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

ՈՍՏԻԿԱՆԻ ԱՆՁՆԱՅԻՆ ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԵՎ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅԱՆ ԱՆՀԱՄԱՏԵՂԵԼԻ ԳՈՐԾՈՆՆԵՐԻ ՀԱՐԱԲԵՐԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆԸ

ՆԱԶԱՐՅԱՆ Ն. Մ.

Հաշվի առնելով մեր երկրում քաղաքացիական հասարակության կայացման հիմնահարցը՝ շատ կարևոր է ուստիկանության գործունեության վերակողմնորոշման խնդիրը: Ուստիկանության՝ արդի չափանիշներին համահունչ կատարողական իշխանության նոր տիպի անցումը պահանջում է առաջնորդվել «հանրային ծառայության» փիլիսոփայությամբ, ինչն էական փոփոխություններ է ենթադրում ուստիկանության գործունեության մեջ՝ նոր պահանջներ ներկայացնելով ուստիկանին: Ուստի ավելի, քան այժմեական է հետազոտել ուստիկանի մասնագիտական գործունեության և անձի առանձնահատկությունները՝ նպատակ ունենալով հստակեցնել դրանց մասին պատկերացումները, բարձրացնել այդ գործունեության արդյունավետությունը՝ հնարավորություն ընձեռելով աշխատել ժողովրդավարական պետությանը հարիւր կերպար ունեցող ուստիկանության կայացման ուղղությամբ:

Ելնելով աշխատանքի նպատակից և խնդիրներից՝ ուստիկանի անձնային առանձնահատկությունների դրսևորումների հետազոտման համար կիրառվել են հետևյալ մեթոդները և մեթոդիկաները՝ Կալիֆորնիական հոգեբանական հարցարանը, Թ. Ադորնոյի՝ ավտորիտարությունը չափող F-սանդղակը, Վ. Վ. Բոյկոյի կոմունիկատիվ դիրքորոշման և հուզական այրման մակարդակի ախտորոշման, Օ. Ֆ. Պոտյոմկինի՝ մոտիվացիոն-պահանջմունքային ոլորտում անձի սոցիալ-հոգեբանական դիրքորոշումների մեթոդիկաները, ասոցիատիվ գիտափորձը, հարցաթերթային հարցումը, ներգրավված դիտումը: Փորձարարական հետազոտության մեջ ընդգրկվել են ՀՀ ուստիկանության տարբեր ստորաբաժանումների 1-30 տարվա մասնագիտական փորձ ունեցող տարբեր խմբերի պաշտոններ

զբաղեցնող ավելի քան 100 ծառայող՝ ապահովելով ընտրակազմի ներկայացուցչականությունը:

Գրականության¹, ոստիկանի գործունեությունը կարգավորող իրավական ակտերի² վերլուծության և անցկացված հետազոտության տվյալների վրա հիմնվելով՝ ենթադրվում է, որ ոստիկանի գործունեությանը բնորոշ են տարաբնույթ անհամատեղելի, իրարամերժ գործոններ: Դրանք, լինելով նրա մասնագիտական միկրո-միջավայրի (մասնագիտության պահանջներ, աշխատանքի նորմեր, մասնագիտական մշակույթ և այլն) և հասարակական սոցիալ-հոգեբանական մակրոմիջավայրի (արժեհամակարգ, կարծրատիպեր, դիրքորոշումներ և այլն) անհամատեղելի պահանջների հետևանք, ազդում են ոստիկանի անձի առանձնահատկությունների ձևավորման և դրսևորման վրա: Այդ գործոններից են՝

- նորմատիվ-իրավական կանոնակարգումը և գործունեության ինքնակառավարումը, ինքնավարությունը, որոշակի տակտիկական ազատությունը,
- կյանքի համար մշտական վտանգի, ռիսկի գործոնի առկայությունը և ինքնապահպանման անհրաժեշտությունը,
- գործունեության վրա արտակարգ պայմանների կառուցողական կամ ապակառուցողական ազդեցությունը,
- մասնագիտական և անհատական նորմերի միջև անհամապատասխանությունը,
- գերզբաղվածությունը և արագ արձագանքելու, մշտապես հասանելի լինելու պահանջը,
- աշխատանքի արդյունքին կամ գործընթացին միտված մոտեցումը,

¹ Ոստիկանության անձնակազմի բարելավությունը (Ձեռնարկ) (ԵԱՀԿ Երևանյան գրասենյակ, Ե., 2013, էջ 96-98); Безносков С. П. Профессиональная деформация личности, СПб., 2004, с. 249-253; Васильев В. Л. Юридическая психология, СПб., 2002, с. 202-203; Прикладная юридическая психология: Учеб. пособие для вузов (Под ред. А. М. Столяренко) М., 2001, с. 577-582; Смирнов В. Н. Особенности профессиональной экстремально-психологической подготовки сотрудников специальных подразделений органов внутренних дел, Домодедово: ВИПК МВД России, 2005, с. 23-30.

² «Ոստիկանության մասին» ՀՀ օրենք, 16.04.2001; «Ոստիկանությունում ծառայության մասին» ՀՀ օրենք, 03.03.2002; «Հայաստանի Հանրապետության ոստիկանության կարգապահական կանոնադիրքը հաստատելու մասին» ՀՀ օրենք, 11.04.2005 թ.:

-աշխատանքի առարկայի՝այլ մարդու հանդեպ սուբյեկտ-օբյեկտային կամ սուբյեկտ-սուբյեկտային մոտեցման կիրառումը,

- բազմաթիվ մարդկանց հետ մասնագիտությամբ պարտադրված ինտենսիվ հաղորդակցությունը և սոցիալական կապերին ընտրողաբար մոտենալու, որոշ առումով սահմանափակելու անհրաժեշտությունը,

- իշխանության, հարկադրանքի տարբեր միջոցների տիրապետումը և ուժի նվազագույն գործադրման պահանջը,

- սոցիալական վերահսկողությունը, գործունեության հրապարակայնությունը և գաղտնիությունը, հասարակությանն անմատչելիությունը,

- մասնագիտական փոխհարաբերությունների միջոցներային և միջանձնային մակարդակների հակադրությունը,

- կատարած աշխատանքի սոցիալական նշանակալիության գիտակցումը և հանրության կողմից չհասկացված, չգնահատված լինելու զգացումը,

- աշխատանքի և կյանքի մնացած ոլորտների հակադրումը, երբ մասնագիտությամբ տարվելով՝ մարդը սահմանափակում է իր անձնային տարածքը,

- գործունեության նախկին, ավանդական և նոր մոտեցում-ների, պահանջների միջև հակասություններ և այլն:

Ոստիկանի գործունեությանը բնորոշ այս և այլ անհամատեղելի գործոնները խոչընդոտում են նրա մասնագիտական ինքնիրացման գործընթացը՝ առաջացնելով մասնագիտական ձևախեղումներ: Հետևելով Է. Ֆ. Ջեքին, որ նկարագրում է մասնագիտական ձևախեղումների կազմը³ և հիմնվելով անցկացված հետազոտության տվյալների վրա՝ կարելի է փաստել, որ հետազոտված ոստիկաններն ունեն մասնագիտական ձևախեղման մի շարք հատկանիշներ.

ա) ավտորիտարություն (հարաբերությունների աստիճանակարգում, աներկբա ենթարկում վերադասին, գերիշխում ստորադասների վրա, կարգավիճակի փոփոխությունների հանդեպ զգայունություն) և դոմինանտություն (միջանձնային հարաբերու-

³ Жепп Э. Ф. Психология профессионального развития, М., 2006, с. 209-231.

թյուններում նախաձեռնության ստանձնում և վերահսկում, գործունեության սուբյեկտների ճնշում, իշխելու պահանջմունքի բավարարում),

բ) պահպանողականություն (զգուշավորություն բարեփոխումների հանդեպ, ազդեցության կարծրատիպային հնարքներ, անձկունություն, կաղապարվածություն),

գ) ագրեսիա (հարկադրանքի մեթոդների գործածում, քողարկված և բացահայտ դաժանություն),

դ) անտարբերություն (հուզական այրում, հուզական չորություն, էմպաթիայի և հանդուրժողականության ցածր մակարդակ),

ե) գերվերահսկողություն (հույզերի բարձր վերահսկողություն, լուրջ պատասխանատվությունից խուսափում, ինքնիրացման արգելակում),

զ) սոցիալական երեսպաշտություն (սոցիալապես կարևոր դրդապատճառների ընդգծում, խրատաբանություն, իրական զգացմունքների և վերաբերմունքի կեղծում),

է) վարքային տրանսֆեր (վերադաս դեկլարության, ինչպես նաև գործունեության սուբյեկտների՝ իրավախախտների հետ նույնացում, նրանց որոշ վարքաձևերի և հակազդումների յուրացում և վերարտադրում),

ը) դերային էքսպանսիոնիզմ (խորասուզում մասնագիտության մեջ, մասնագիտական դերի տեղափոխում կյանքի այլ ոլորտներ), և այլ ձևերով:

Ոստիկանի գործունեությանը բնորոշ այդ իրարամերժ գործոնները և դրանց հետևանքով առաջացած ձևախեղումները բացասաբար են ազդում ոստիկանի անձի ներդաշնակ զարգացման, մասնագիտական կենսագործունեության մեջ նրա ինքնիրացման գործընթացի վրա՝ հանգեցնելով գործունեության արդյունավետության նվազման, վնասելով մասնագիտական կերպարին և բացասական այլ հետևանքների:

Այսպիսով, գրականության մեջ առկա հայեցակարգերի վերլուծությունը և հետազոտությունների ամփոփումը ցույց են տալիս, որ ոստիկանի մասնագիտական գործունեությանը հատուկ են տարաբնույթ անհամատեղելի, իրարամերժ գործոններ, որոնք վճռորոշ ազդեցություն են գործում նրա անձնային առանձնա-

հատկությունների ձևավորման և դրսևորման վրա՝ խոչընդոտելով մասնագիտական ինքնիրացման գործընթացը և նպաստելով մասնագիտական ձևախեղումների զարգացմանը:

СООТНОШЕНИЕ ЛИЧНОСТНЫХ ОСОБЕННОСТЕЙ И НЕСОВМЕСТИМЫХ ФАКТОРОВ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПОЛИЦЕЙСКОГО

НАЗАРЯН Н. М.

Резюме

Особенности профессиональной деятельности влияют на формирование и проявление личностных характеристик полицейского как субъекта деятельности. В профессиональной деятельности полицейского существуют различные несовместимые, противоречивые факторы, которые препятствуют его профессиональной самореализации и вызывают профессиональные деформации.

В свою очередь профессиональные деформации оказывают негативное влияние на гармоничное развитие личности сотрудников полиции, препятствуют процессу самореализации полицейского в профессиональной деятельности, что, в свою очередь, приводит к снижению ее эффективности, а также к другим нежелательным последствиям.

THE CORRELATION OF PERSONAL CHARACTERISTICS AND INCOMPATIBLE FACTORS OF THE PROFESSIONAL ACTIVITY OF POLICE OFFICERS

N. NAZARYAN

Abstract

Peculiarities of professional activity influence formation and demonstration of police officer's personal characteristics as a subject of activity. Police professional activity contains various inconsistent, contradictory factors that hinder his professional development causing professional deformation.

The contradictory factors characteristic to the activities of a police officer and the deformations resulted have a negative influence on a harmonized development of a police officer, self-actualization in a professional activity which leads to the decrease of the efficiency, damage of the professional image and other negative consequences.